

EEN MOLEN TE KNOKKE

DANNY LANNOY

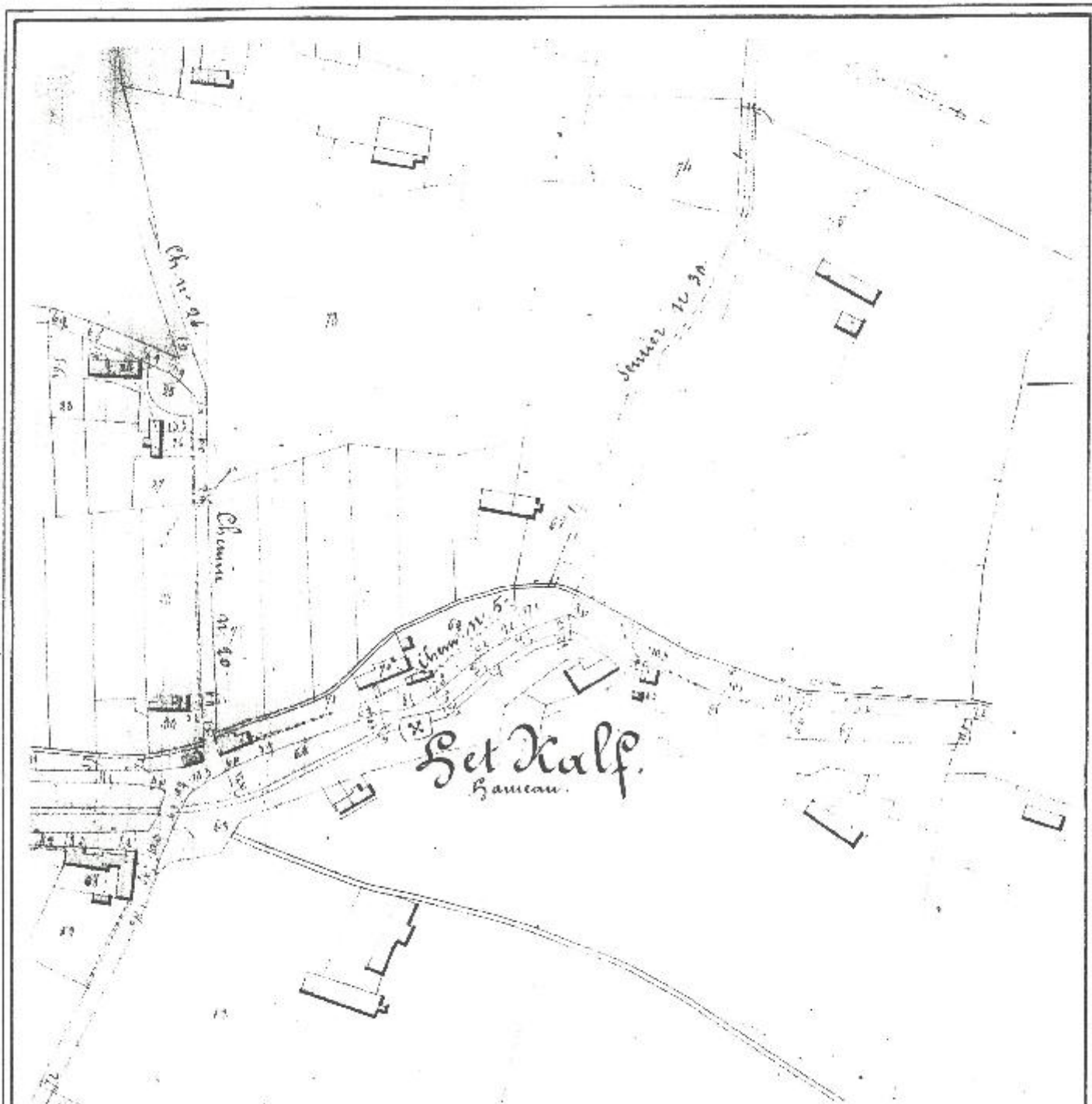
Er is al heel wat geschreven over "Molens" en in het bijzonder over de Kalfmolen op de Graaf Jansdijk, de oudste nog bestaande molen te Knokke-Heist.

Naar aanleiding van de pas uitgevoerde onderhoudswerken bleek het mijn inziens interresant terug te gaan in de tijd en de restauratiewerken uit 1925 onder de loep te nemen.

Houten staakmolens hebben altijd meer weerstand moeten bieden aan allerhande omstandigheden, waar stenen windzeilers beter bestand waren tegen wind en regen. Anders uitgedrukt: regelmatig onderhoud en bewerking van het hout waren noodzakelijk voor het instandhouden van molens, kenmerkend voor de Lage Landen bij de zee.

Het Vlaamse landsgedeelte moest zeker niet onder doen op gebied van molens, tegenover Nederland, het buurland, gekend om zijn windmolens. In de periode vlak voor de industrialisering, halfweg de 19e eeuw telde de provincie West-Vlaanderen alleen reeds bij de 1000 molens op een totaal van 2600 in België. Omstreeks 1880 waren er nog 759 windmolens waarvan te Knokke:

- * De Kalfmolen
- * De molen van bakker Lievens (1853)
later herbouwd langsheen de Boslaan 1932
- * de molen van VAN DAMME (1855 !)
vernield in 1897
- * de molen van Godfried Schepens -Papcnpolder (1803)
- * Monge's molen (1874) Driewege
- * Molen van Devos (1881) vernield in 1897 vervangen door stenen grondzeiler Siska's molen

*Fragment uit de Kaart "Atlas der Buurtwegen"
van de wijk 't Kalf met aanduiding van de Molen*

Stenen windmolens werden ook bovenkruiers genoemd, waar enkel de kap gedraaid werd volgens de windrichting.

Bij standaardmolens werd de volledige molenromp naar de wind gezet.

De open standaard van 't Kalf telde twee verdiepingen, een meel- en steenzolder.

Wanneer de molen werd opgericht is moeilijk te achterhalen. Het grote bovenwiel kreeg de inscriptie I H S ANNO 1746 en mag als betrouwbare bron aangenomen worden. Verder zijn er inkervingen in balken data: 1705, 1733, 1770. De oudst vermelde bron van een molen op die plaats gaat terug tot in 1682 waar een zekere Cornelis Dyle verpletterd werd tussen de stenen van zijn molen. We mogen dus wel aannemen dat de oorspronkelijke Kalfmolen opgericht werd in de tweede helft van de 17e eeuw.

In 1926 werd het perceel, groot 853 m² met de molen aangekocht door de domeinen. In 1928 zouden de "Vrienden van de Koninklijke Kommissie voor Monumenten en Landschappen" eigenaar worden.

Dat de toestand van de Kalfmolen er in 1923 niet schitterend voor stond halen we uit een brief van burgemeester Louis De Klerck aan de heer gouverneur:

"...Inbegrepen in de Monuments en Sites op het punt staat neer te storten (sic) een rukwind zou voldoende zijn om er een puinhoop van te vormen. Er dienen dus dringend maatregelen genomen te worden ten einde een gewis ongeluk te vermijden...."

In de briefwisseling uitgaande van de Directeur -Generaal van Bruggen en Wegen was er sprake van 10.000 fr kosten. Er werd zodoende een beperkte aanbesteding uitgeschreven op 6 juli 1923 "voor het instaatstelling van den molen genaemd "Het Kalf" gelegen op den dijk "Comte Jean" Le Knokke"

Drie inschrijvers boden zich aan: Eugéne Pêtie uit Braine-le-Comte (19.860 fr), De Busschere Louis uit Blankenberge (13.880 fr) en Mergaert Edmond uit Knokke (16.310 fr).

De voorlopige herstellingen behelsden: herstellen en verstevigen van twee wieken en een balk; herstellen van de "bovenbedekking" in plankjes en het verven met "carbonyle". De vroegere bekleding in schaliën, vastgenageld op de buitenbekleding langs de zijde van de wieken werd niet vernieuwd. Men sprak zelfs van "de bekleding was zeer eigenaardig"!

De uitgevoerde werken waren echter niet voldoende om de molen opnieuw bruikbaar te maken. Het bestuur zag in dat molenbouw een specialistenwerk was.

Een nieuwe aanbesteding vond plaats op 21 februari 1925 met aannemers: Bogaerts uit Ieper, Crabeels uit Oostende en R. Amys uit de Boudewijnlaan 2 te Knoeke- aan - zee.

Deze laatste zou de werken uitvoeren met als aannemingsprijs 15.664 fr.

Zeldzame opname kort voor de herstellingen in 1925 met een werkbezoek van de ingenieurs van Bruggen en Wegen.

In de briefwisseling van 1924 vonden we een heel inter sant bericht over Engelbert Viaene, een gekend figuur uit het Oud Zoute, uitbater van herberg "de Sultan". Als timmerman had hij reeds herstellingen uitgevoerd aan de bewuste molen:

" Knocke den 11-1 -1924

Ik ondergetekende Vizone Engelbert wonende te Knocke zoute, verklaer by deze dat ik myn prys van 2000 frs huur per jaar behoudt van den molen 't Kalf te Knocke op voorwaerde van de volledige (sic) herstelling om behoortlyk te kunnen werken, erby begrepen de zeilen van de wieken en toegehoorten als ook de scherpkamers 12 stuks; de huur zou begrepen den onderhoudt langs binnen aan den pachter, langs buiten aan den Staat"

*get/ Engel Viaene Wueghe
Knocke Zoute*

Er was met andere woorden een aanbesteding uitgeschreven om de molen te verpachten. Voorheen was de molen eigendom van Edward Verheye uit Knokke-Dorp.

Ald bijkomende werken stelde ing. Decorte voor na nauwkeurig onderzoek en gesprekken met ervaren molenwerkers de wiekbalk en wiekspil van de vierde wiek (waren gnummerd) en de asblok te vervangen. De ezelboom (as) en oorezelboom waren op de uiteinden verrot. Op post 15 vermeldde men; dat de bedekking in eiken plankjes van de wand langs de wieken met een eenvoudige beschieting in dennenhout was bekleed. Zij moest volkomen wind- en waterdicht gemaakt worden met houten schaliën ,net als voorheen.

De bijkomende werken werden geraamd op 9965.65 fr en aannemer Amys was akkoord deze uit te voeren aan zijn eenheidsprijzen van de aanbesteding. De verrechtvaardiging van de aannemer van datum 14 juli 1925 luidde als volgt:

"Post 2: pitch-pine kost hier ter plaats fr 0.70 den vierkanten duim (100 x 0.025 x 0.025) hetzij 1120 fr den M3 de prijs door den aannemer gevraagd met plaatsen en 2 lagen

carbone is dus aanneembaar.

Post 3: rekenende eene gemiddelde dikte van 0.03 m komt deze prijs op 500 fr den m³. De handelsprijs is 400fr; maar het afvalhout wordt niet in rekening gebracht.

Posten 5 en 7 tot 14: eenheidsprijzen die gewoonlijk ten plaats in ondernemingen van gekouwen gerekend worden.

Post 15: prijs van de verhintenis van aannemer De Busschere voor de 1 e herstelling met vermeerdering van 1 " fr per m² voor de 2 lügen carbone.

Posten 16 en 17: handelsprijzen voor soontelijk tuig

Post 18: reepen in inlandsch hennep kosten van 16 tot 18 fr den kg volgens diameter, zonder vervoerkosten.

In aloes of hennep van Manille: 6 tot 7 fr den kg

in Indische hennep: 9 tot 10 fr den kmg

volgens de molenaars moeten de reepen in inlandsch hennep zijn omdat de andere niet kuigzaam genoeg zijn.

In augustus 1928 werd na de herstellingen een folkloristisch feest op touw gezet met ontvangst in het oud gemeentehuis van 't Kalf. Lothair Peel was de laatste molenaar geweest in 1926 -1927.

In 1950 werd de Kalfmolen geklasseerd als monument, in 1974 kwam de molen in het bezit van de gemeente, werd in 1979 grondig gerestaureerd om op 13 september 1980 plechtig ingewijd te worden.

Thans zijn grondige onderhoudswerken uitgevoerd door de firma Peel, familie van de laatste mulder.

De Kalfmolen draait opnieuw, en maalt binnenkort! met de Knokse molenaar Luc Van Rillaer.

Als gevolg aan uw schrijven van 30 oktober l.l. n° 29509 betreffende den molen "Het Kalf" heb ik de eer u te laten weten dat, uit ter plaats genomen inschrijvingen van werklieden die vroeger op den molen gewerkt hebben, blijkt dat er nooit ballast op den molen geweest is. De twee paar molentieren zijn voor verschillende doeleinden bestemd: de groote voor het malen van graan, de andere voor het malen van boom- of crusten

Het overlaken van den molen moet toegeschied worden aan den slakten staat van de eiken stukken d den conij en den voet boruen. Deze voet is doorgzacht langs de zijde van het zwaarst gewicht gevormd door de groote molensteenen en de wieken. Deze voet zou gauw moeten vernieuwd worden en om dit werk te kunnen uitvoeren moet de molen gelicht en op schoorblokken gezet worden.

De noodige werken om den molen in staat van gebruik te stellen zijn in de bijgevoegde opmetting schatting ten beloope van 9557,00 fr. voorzien. De meer dezer werken moeten gedaan worden door bijzondere vakmannen: molenwerkers, die in deze streek niet meer voorhanden zijn, maar nog te vinden zijn, naar het schijnt, in de provincie Oost-Vlaanderen.

Ik voornamelijk een eenheidsprijs van 1000,00 fr. voor eikenhout (post 4) omdat het groote stukken zijn weinig bewerkt, waarvan het plaatsen geene moeilijkheden vraagt, zyn in de molen opgevoerd is, werk dat voorzien is in posten 1, 2, 3.

Het de reeds uitgeworde en nog voorgestelde

werken zou de volledige herstelling in staat van gebruik van den molen ongeveer 24,000 fr. kosten.

Het is een groote uitgave, maar er valt op te merken dat daarna de molen kan verpacht worden zyne huurwaarde mag of ten minste 2000 fr. gesken worden.

Ik stel dus de uitvoering voor van de werk die in den bijgevoegden staat voorzien zijn. Want in geval ze niet gedaan worden zal de reeds betaalde som, ongeveer 18,000 fr. Toegestaan nu ik op beug de Staat zal zich bovendien verplicht zien een goede afsluiting rond den molen te doen plaatsen en zyne bewaking ten laste hebben.

Daar volgens mij de uitgave hierboven gemaak zou kunnen bespaard worden in geval wij voor een stellig aanbod van verhuring stonden, heb ik M. Decorte uitgenoodigd een verbintenis te doen ondertekenen door den werkmans die hem daaraan had gesproken. Ik voeg hierbij het schrijven van dezen laatste.

De Senlecommissaris Ingenieur,
C. Verschuer

DE ERVEN
DE WESPER
Rotterdam

Directie
K U B T.

STAAT

STAAT DER WERKEN EN LEVERINGEN uitgevoerd voor het

weder in staat van gebruik stellen van den molen gezegd

"Het Eel" gelegen op den 31 landdijk te Knoeke.

Aanbeveling van den
Heer H. A. N. S. te
Knoeke.

Aanbeveling goedgekeurd
den 16n Maert 1925 en
gewiseerd den 16n dito
opder N° 58.

Volgsnummer	A A N D U I D I N G der werken en leveringen.	HOEVEEL STUKKEN	HEID- SOMMEN.
1	Af en terug sandoen der molenwicken, opwinden van den molen en afbreken van den voet, alle benodigheden. Prijs voor het geheel :		2500.00
2	Flasmech eikenhout, bestreken op alle zijden met twee lagen "carbonyl" met inbegrip van plaatsen, fetsen, verbindingen, aanbrengen van ijskrans, nagels, spijkers, eiken pinnen enz. Verniswax van den voet: 2 x 7.10 x 0.55 x 0.51 = 3 x 4.00 x 0.50 x 0.25 = 3 x 1.00 x 0.25 x 0.25 = 6 x 1.15 x 0.50 x 0.20 = 2 x 1.25 x 0.50 x 0.20 = 2 x 0.80 x 0.20 x 0.20 = Molenwicken : Wiekbalken of pestels : 2 x 10.50 x 0.50 x 0.50 = Wiekspil : 10.00 x 0.22 x 0.17 = Afblok (verbinding der pestels). 3.50 x 0.50 x 0.15 = Dwarsregels in de wicken : 50 x 2.00 x 0.05 + 0.03 x 0.05 + 0.02	1.541 0.900 0.363 0.412 0.150 0.096 1.890 0.374 0.158 0.124	
	Over te dragen :	6.209	

Overgebracht:	6.209	
Weggen of spieën voor het vastzetten der wicken.	0.045	
16 x 0.55 x 0.10 x 0.08 =		
Flasmech voor het vastzetten der spieën.	0.090	
8 x 0.70 x 0.07 x 0.05 =		
In de romp:		
3.50 x 0.45 x 0.40 =	0.630	
3.50 x 0.20 x 0.25 =	0.350	
Ezelboom :		
3.00 x 0.25 x 0.25 =	0.188	
Oorezel :		
1.50 x 0.25 x 0.30 =	0.060	
Lichters :		
2 x 3.00 x 0.10 x 0.08 =	0.032	
Dwarsbalken om de steenen te kantelen		
3 x 1.00 x 0.10 x 0.08 =	0.032	
1.50 x 0.25 x 0.08 =	0.024	
1.00 x 0.15 x 0.08 =	0.012	
Klampen om de onderste molenstemmen vast te zetten.		
12 x 0.25 x 0.08 x 0.07 =	0.017	
Kaapstamper :		
0.80 x 1.1416 x 0.20 x 0.20 =	0.025	
1.30 x 0.30 x 0.10 =	0.039	
2.50 x 0.12 x 0.08 =	0.025	
Palen rond den molen om hem te draaijen volgens de richting van den wind.		
11 x 0.90 x 0.12 x 0.12 =	0.145	
Stoert :		
6.00 x 0.25 x 0.25 =	0.375	
Te samen :	8.225	1450.00
2 O.P. Fitch-pië bestreken, op alle zijden met twee lagen "carbonyl" met inbegrip zooals hierboven.		
Boorden voor het vastzetten der windplanken van de wicken :		
4 x 10.50 x 0.09 x 0.025 =	0.095	125.00
3 O.P. Hoed Noordisch dennenhout van 0.025 m tot 0.08 m dikte, zonder fetsen en noch plaatsen.		
Veldcaeren in de vloeren :		
2 x 0.80 x 0.13 =	0.21	
0.90 x 0.80 =	0.72	
Banken nevens de gransakken voor het plaatsen der gransakken.		
Over te dragen :	0.93	1408.475

Bestek van de herstellingen van de Kalfmolen

	Overgebracht :	0.91	1408.78		
	2 x 0.80 x 0.50 =	0.80			
	1.60 x 0.50 =	0.48			
	0.60 x 0.50 =	0.18			
	2.30 x 0.115 =	0.25			
	0.70 x 0.60 =	0.42			
	Graanbakken,				
	2 x 2 x 0.85 x 0.30 x 0.20 =	1.70			
	2 x 2 x 0.70 x 0.85 =	2.40			
	Sporen tusschen de graanbakken en den ontvangbak.	4.00			
	Ontvangbak :				
	1.00 x 0.50 =	0.50			
	Deksel op de meelbakken.				
	3.1416 x 0.85 x 0.85 =	2.27			
	3.1416 x 0.70 x 0.70 =	1.54			
	Ringspaser voor het meten der molensteenen :				
	1.00 x 0.15 =	0.15			
	Windplanken voor de wieken :				
	4 x 10.00 x 0.25 =	9.66			
	Deur voor het keldermagazijn :				
	1.40 x 0.88 =	1.23			
	Té samen :	25.31	15.00		
4	0	Leveren van olmenhout voor het herstellen van het tandwiel, het maken, plaatsen en aanpassen van wrijfbanden en planken rond dit wiel en van meelbakken rond de molensteenen.	0.500	1400.00	700.00
5	6	Leveren en plaatsen van tanden in sashoekhout voor het tandwiel.	70 st.	10.00	700.00
4	4	Loon van een molenwerker voor het herstellen van het tandwiel, het maken, plaatsen en aanpassen van wrijfbanden en planken rond dit wiel en van meelbakken rond de molensteenen; het maken, aanpassen en plaatsen van de benodigheden in de 3 hierboven beschreven; het lozen en terug aanvoegen der wieken voor het aanbrengen van de windplanken; het herstellen en terug plaatsen van den krasstender, het lozen en afkopen van de gebroken houten vange, het plaatsen en aanpassen van de nieuwe stalen vange, ens.	316 U.	4.00	1264.00
	Over te dragen :		1916.48	13	

	Overgebracht :		1916.48		
7	O.P.	Loon van een timmerman voor het maken en plaatsen van een deur voor het keldermagazijn, het gesien en herstellen der buitenkleeding van den ramp en voor het plaatsen van een sfaalting in oud hout langs den openbaren weg zevens den molen.	216 u.	3.75	813.00
8	J	Smeedijzer in trekstangen van 30 mm diameter met ankerplaten, moeren en spanners met rechtsche en linksche schroef, plaatsen en bestrijken met twee lagen loodmenis, inbegrepen houtschroeven, houtbouten, scharnieren, assen voor krasstender en ophaaltoestel, keten, voor windas, hefboom met kooivoet, wrang voor krasstender, ijzerdraad voor afsluiting, ens.	497.800	3.00	1493.40
9	O.P.	Stalen vange van 9.75 m lang, 0.27 breed wegens	106.000	2.50	265.00
10	O.P.	Loon van een smid voor het herstellen van den krasstender.	36 U.	3.75	135.00
11	O.P.	Loon van een steenhouwer voor het afnemen, herkappen en herplaatsen van de draagsteenen van de aselboom.	27 U.	3.75	101.25
12	O.P.	Leveren van een nieuwe arduinen draagsteen.	0,051	1200.00	64.80
13	O.P.	Loon van een metsier voor het herstellen van den ingang van het keldermagazijn.	36 U.	3.75	135.00
14	O.P.	Loon van een metaardiender voor idem.	36 U.	2.50	90.00
15	O.P.	Plaatselijk baksteen voor idem.	300 st.	0.12	36.00
16	O.P.	Langzaam verhardend cement voor idem.	300 Kg.	0.17	51.00
17	O.P.	Loed in bladen voor het bedekken van de inkavelingen in den voet.	24 Kg.	4.75	114.00
	Over te dragen :		22504.88	11	

74

		Overgebracht :			25004.00	
18	O.F.	Bekleding met siken plankjes zoals de bestaande schildering op de ksp, bestreken met twee lagen "carboryle" op alle zijden. 1.50 x 1.50 x 100 m 0.60 x 7.25 m	ms 4.00			
		Te zamen :	25.10 ms 20.50	36.00	2112.40	
19	O.F.	Zink N° 14 voor bekleding in zulten met inbegrip van plaatsen en soldereel.	ms 12.2485	55.11	575.00	
20	O.F.	Leveren van houten ketrollen, met plaatsen van 0.08 m tot 0.14 m diameter met schijven van 0.025 m tot 0.065 m. Keel met inbegrip van ijzeren beugels, heken en alle toebehoorten.	4 st.	8.75	43.00	
21	O.F.	Leveren en plaatsen van ijzeren ketrollen van 0.06 m tot 0.12 m diameter, met schijven van 0.015 tot 0.06 m keel met inbegrip zoals hierboven.	12 st.	10.00	120.00	
22	O.F.	Leveren van reepen in inlandsche hennep van 1e bodenigheid. Twee van 8 m. en 50 mm. diameter Reep " 7.50 m " 40 mm. " Strop " 2 m. " 40 mm. " Klaarrees 13 m. " 40 mm. " Verreesap 10 m. " 40 mm. " Riem 2.5 m " 30 mm. " Opbaal- toestel " 1 m. " 30 mm. " " " 8 m. " 30 mm. " " " 6 m. " 13 mm. " " " 3 m. " 35 mm. " Lichters 2 x 4 m. " 13 mm. " Plaine Koorien 60 m. 5 mm. "	ms 36.000 2.003 2.403 16.000 8.450 1.625 8.450 2.207 2.980 2.109 1.280 2.000			
		Te zamen :	96.455	18.00	1774.06	
23	7	Leveren en plaatsen van zeilen voor de wieken met nodige toebehoorten	60 st	20.00	1200.00	
24	8	Leveren van scharphoers.	12 st.	15.00	180.00	
		Over te dragen :			27614.46	
		Overgebracht :			394	
25	O.F.	Ladder van 2.50 m lengte met 11 sporten in eikenhout	1 st.	45.00	45.00	
26	O.F.	Roede oker.	10 kg.	2.00	20.00	
27	O.F.	Lijnsadolie.	10 kg.	4.50	45.00	
					375.00	

De tegenwoordige staat ten beloope van SEVEN EN TWEEDE BIJLAGE van SEVEN BIJLAGE FRANK, VIER EN TWEEDE BIJLAGE, opgesteld door den ondergeteekenden herstaatswiskund Ingenieur van Brugge en Wagon, Brugge, den 20n Januari 1926.
Aanvaard door den commissar.
Knoke, den 23- Januari 1926.
Get / R. Knop
Get / E. Vanhoren
Voor aanvaardend afschrift
de G. Knop
Ch. Knop
9.1.1926
W. Knop
Knoke, 13.1.1926
G. J. Knop

Bibliografie:

COORNAERT Maurits, Knokke en het Zwin Lannoo Heilt 1974
DEVLIEGHER Luc, De Zwinstreek Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen 1970
LANNOY Danny, Van Polderdorp tot Badplaats 1976
LANNOY Danny, Het Knokke van Toen Uitgeverij Van de Wiele 1985

Tijdschriften:

D'HONT Andee, De Acht Molens van Knokke 1976 Cnoc is ier
Rund de Poldertorens, 30e jaargang Nr 2 1988 St-Guthago